

1. Obiekt

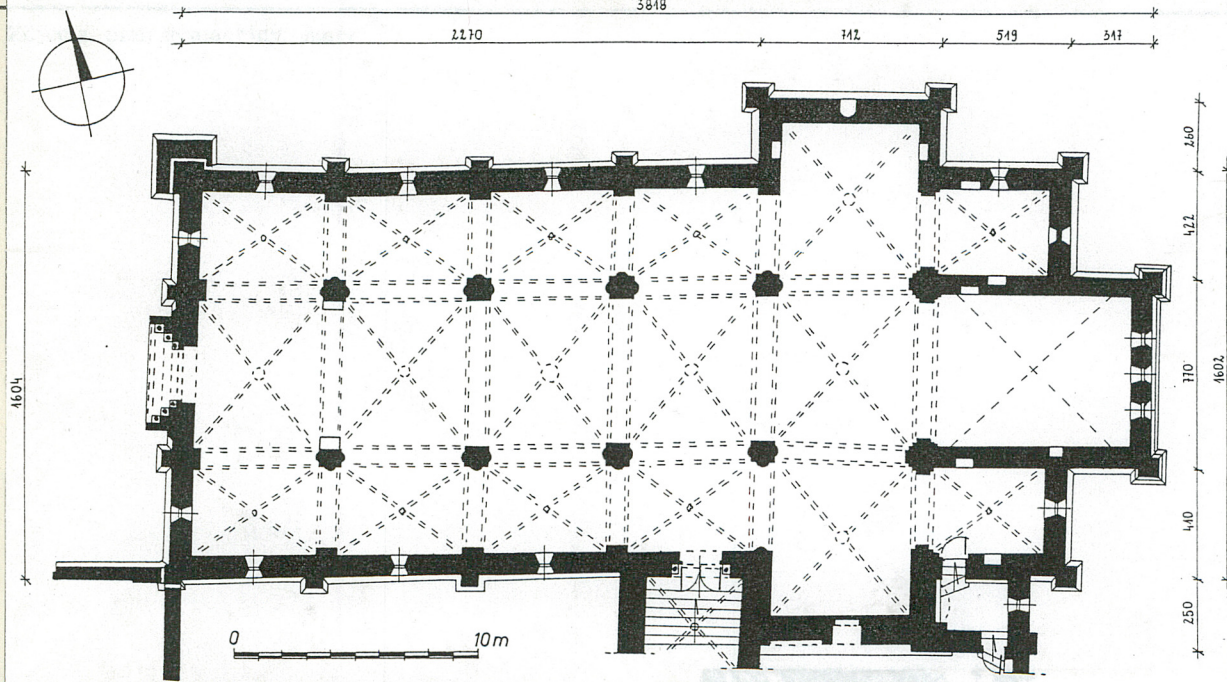
424/1

KOŚCIÓŁ KLASZTORNY OO. CYSTERSÓW ob. PARAFIALNY
p. w. św. TOMASZA KANTUARYJSKIEGO

2. Czas powstania
1213-1232, przeb.
XVII w., kons.po
1847, 1923-1926

3. Miejscowość
SULEJÓW -
PODKLASZTORZE

11.

4. Adres
ul. Opacka 13
97-330 Sulejów

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna
województwo **piotrkowskie**

gmina **Sulejów** pow. **Piotrków**

Poprzednie nazwy miejscowości
Suluyew, Siliow, Suleo, Syllo,
Suleyow, Suleyeyow, Podklasztor,
Podklasztor Sulejowski,
Podklasztorze

7. Przynależność administracyjna
przed 1.VI.1975

województwo **kieleckie**

powiat **Opoczno**

8. Właściciel i jego adres
Parafia rzym.-kat.
w Sulejowie-Podklasztorzu
diecezja radomska
ul. Opacka 13
97-330 Sulejów

9. Użytkownik i jego adres

j. w.

10. Rejestr zabytków

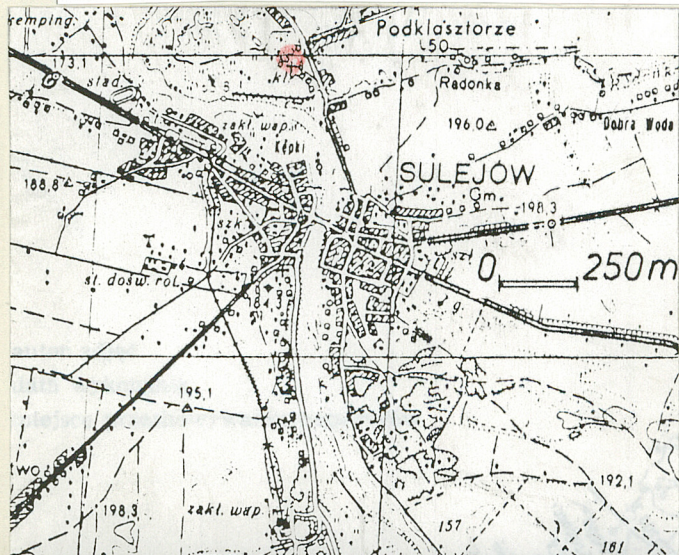
Nr **239 569**

16.09.1971 r.

data

429

17.08.1992

Kościół klasztorny cystersów, późnoromański, wzniesiony w latach 1213 - 1232.

Sulejów, będący osadą książęcą, pojawia się w źródłach pisanych w r. 1145. W r. 1176 w jego sąsiedztwie książę Kazimierz Sprawiedliwy ufundował opactwo cysterskie, które w r. 1177 objął konwent przybyły z Morimundu. Klasztor funkcjonował tu do kasaty w r. 1819, kiedy to zabudowania przejęły władze państwowe i w części wydzierżawiły osobom prywatnym, a w części przekazały nowopowstałej parafii. W chwili obecnej w skład zespołu wchodzi: kościół klasztorny powstały przed 1232 r., fragment wschodniego skrzydła klasztoru (poł. XIII w.) z fragmentem krużganka (pocz. XV w.), ruiny skrzydeł południowego i zachodniego (XVI-pocz. XVII w.), ruiny pałacu opackiego (XVI-XVII w.), relikty obwodu obronnego (mur kurtynowy, wieże bramne i baszty) założonego w końcu XIV w., rozbudowanego w XVI w. i przekształconego do XVIII w., arsenał z XVI/XVII w., ruiny spalonej plebanii (XVIII w.) oraz dwa ciągi zabudowy gospodarczej: północno-wschodni (XVII-XVIII w.-przebudowany na hotel) oraz południowo-zachodni (XV-XVI w.). Kościół klasztorny p.w. Najświętszej Marii Panny i św. Tomasza Becketa wzniesiony został w latach 1213-1232. W r. 1232 konsekrował go arcybiskup Pełka. Po zakończeniu budowy do południowego ramienia transeptu dosta-

Sytuacja: Dawne opactwo cystersów znajduje się obecnie w administracyjnych granicach miasta Sulejowa, w jego części noszącej nazwę Podklasztorze. Obiekt położony jest na prawym brzegu Pilicy w odległości ok. 1 km na północny-zachód od centrum miasta. Zabudowania opactwa tworzą nieregularny wielobok powstały w efekcie nakładania się na siebie obiektów powstałych w różnych okresach budowlanych. Główny element założenia stanowi kościół klasztorny wraz z przylegającymi doń od południa i południowo-zachodu relikdami trzech skrzydeł klasztoru. Obiekty te położone są w centralnej partii południowo-zachodniego odcinka zabudowy zespołu, przy czym sam kościół wyraźnie przesunięty jest ku środkowi wieloboku. Kościół od wschodu, północy i zachodu otacza terendawne go cmentarza drzebalnego ogrodzony obecnie (na czas remontu) prowizorycznym ogrodzeniem z siatki.

Materiał i konstrukcja: f u n d a m e n t y: murowane z ciosów piaskowca, łamanego wapienia oraz kamieni polnych na zaprawie wapiennej; w ścianie południowej i zachodniej podbite ławą z betonu; ś c i a n y: murowane na zaprawie wapiennej, lico zewnętrzne z ciosów piaskowca, lico wewnętrzne z cegły ceramicznej pełnej i miejscami z ciosów piaskowca, rdzeń z łamanego wapienia, detal architektoniczny z piaskowca; ściany od wnętrza częściowo pokryte tynkiem wapiennym; w rdzeniu ustawionych przypór konstrukcja żelbetowa; s k l e p i e n i a: murowane z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapiennej, w części pokryte tynkiem wapiennym; w nawach, transepcie i kaplicach krzyżowo-żebrowe, o łuku zaostrowym, ze zwornikiem, żebrami przyściennymi, na gurtach, którym towarzyszą żebra przyjarzmowe; w prezbiterium krzyżowe; sklepią krypta niedostępna; pod chórem muzycznym nowe sklepienie krzyżowe o konstrukcji żelbetonowej; w i ę ż b a d a c h o w a: drewniana; dach nawy głównej, transeptu i prezbiterium dwuspadowy, konstrukcji jętkowo-stolcowej, o dwu ścianach stolcowych; dachy naw bocznych i kaplic, jednospadowe, krokwiowo-belkowe z pochyłą ścianką stolcową, podtrzymującą płatew; wieżyczka na sygnaturkę na skrzyżowaniu nawy głównej i transeptu zwieńczona latarnią z hełmem; p o k r y c i e: d a c h u: blacha miedziana na deskowaniu pełnym i rozsunietym; p o s a d z k i: z płyt piaskowca, podniesione o ok. 0,4 m w stosunku do pierwotnej z płytek ceramicznych; s c h o d y: zewnętrzne przed wejściem głównym rozebrane; z krużganka wschodniego skrzydła klasztoru do nawy południowej jednobiegowe z piaskowca w grubości muru ściany północnej nawy głównej, między pierwszym a drugim przęsłem (od zachodu) relikty klatki schodowej prowadzącej z poddasza nawy bocznej na poddasze nawy głównej; d r z w i: w elewacji frontowej dwuskrzydłowe, prowizoryczne, deskowe, osadzone w portalu z piaskowca; w przejściu z nawy do krużganka drewniane, dwuskrzydłowe, zamknięte od góry półkoliście osadzone bez ościeżnicy w portalu z piaskowca; o k n a: we wschodnich ścianach obu ramion transeptu w półkolistych otworach drewniane, dwuskrzydłowe, pojedyncze, o skrzydłach jedenastokwaterowych; w okulusach zamknięcia prezbiterium i północnego ramienia transeptu okna wielopolowe w metalowych ramach i szczeblinach; w okulusie elewacji zachodniej (z maswerkiem) brak sto-

Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
8.550 m ³	508 m ²	sakralne	sakralne
Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
<p>1946-49 - podbicie fundamentów narożnika południowo-zachodniego, rozbiorka zakrystii, rekonstrukcja cokołu i okien w zamknięciu prezbiterium, przebiecie przejścia z kaplicy południowej do armarium.</p> <p>po 1980 - wymiana pokrycia dachu na blachę miedzianą.</p> <p>po 1986 - podbicie fundamentu południowego i zachodniego, usunięcie stopni i odsłonięcie baz portalu, wymiana przypór przy narożnikach południowo-zachodnim i północno-zachodnim, renowacja okien nawy północnej, żelbetonowe sklepienie chóru muzycznego, przemurzenie sklepień naw bocznych.</p>		Budynek w trakcie remontu kapitalnego.	
Najpilniejsze postulaty konserwatorskie			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Informacje na temat akt archiwalnych w dokumentacji autorstwa
Z. Lentowicza, patrz pkt 22.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

22. Bibliografia

Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. III, woj. kieleckie, z. 8,
pow. opoczyński, Warszawa 1958.
Świechowski Z., Opactwo cysterskie w Sulejowie, Poznań 1954,
tenże, Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku
XIII wieku, Warszawa 1971,
Lentowicz Z., Sulejów - Podklasztorze, Dawne opactwo cystersów,
Dokumentacja architektoniczno - konserwatorska, m-pis w PSOZ
w Piotrkowie Tryb.,
Łuszczkiewicz W., Opactwo cysterskie sulejowskie. Pomnik
architektury XIII - go wieku, Sprawozdania Komisji Historii
Sztuki, 1, 1879.

24. Uwagi różne

25. Wypełnił

Janusz Pietrzak XI 1995 r.

26. Sprawdził

27. Załączniki

3 wkładki

1. Miejsowość

SULEJÓW-PODKLASZTORZE

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIOŁ KLASZTORNY OO CYSTERSÓW
ob. PARAFIALNY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd opisu, plan sytuacyjny, fotografie

cd pkt 12

wiono wschodnie skrzydło klasztoru. Nastąpiło to najpewniej ok. poł. XIII w. W związku z dobudową wykuto w ścianie transeptu kościoła przejścia do zakrystii i dormitorium. Z kolei na pocz. XV w. przy skrzydle tym wzniesiono krużganek. Dobudowa pozostałych skrzydeł klasztoru (z krużgankami) nastąpiła zapewne dopiero w I poł. XVII w. W XVII w. w zachodnim przęśle nawy kościoła wzniesiono podsklepiony szeroką arkadą chór muzyczny. Wtedy też lub w XVIII w. zamurowano wejścia w fasadzie wiodące do naw bocznych oraz przemurowano i powiększono większość otworów okiennych, a zapewne także usunięto maswerki z części okulusów. W XVIII w. dokonano także: dobudowy zakrystii do zamknięcia prezbiterium, dostawienie szkarp do zachodniej części elewacji północnej i narożnika północno-zachodniego nawy, wymiany szczytów dachu, a być może również jego więźby i pokrycia. W r. 1790 kościół uległ pożarowi, który być może spowodował konieczność wymiany sklepienia w prezbiterium. W r. 1819 po kasacie klasztoru kościół pełnił funkcję kościoła parafialnego. Po kolejnym pożarze w r. 1847 wymieniono późnobarokowe szczyty dachu, zastępując je klasycyzującymi frontonami, a także: wzniesiono

cd pkt 13

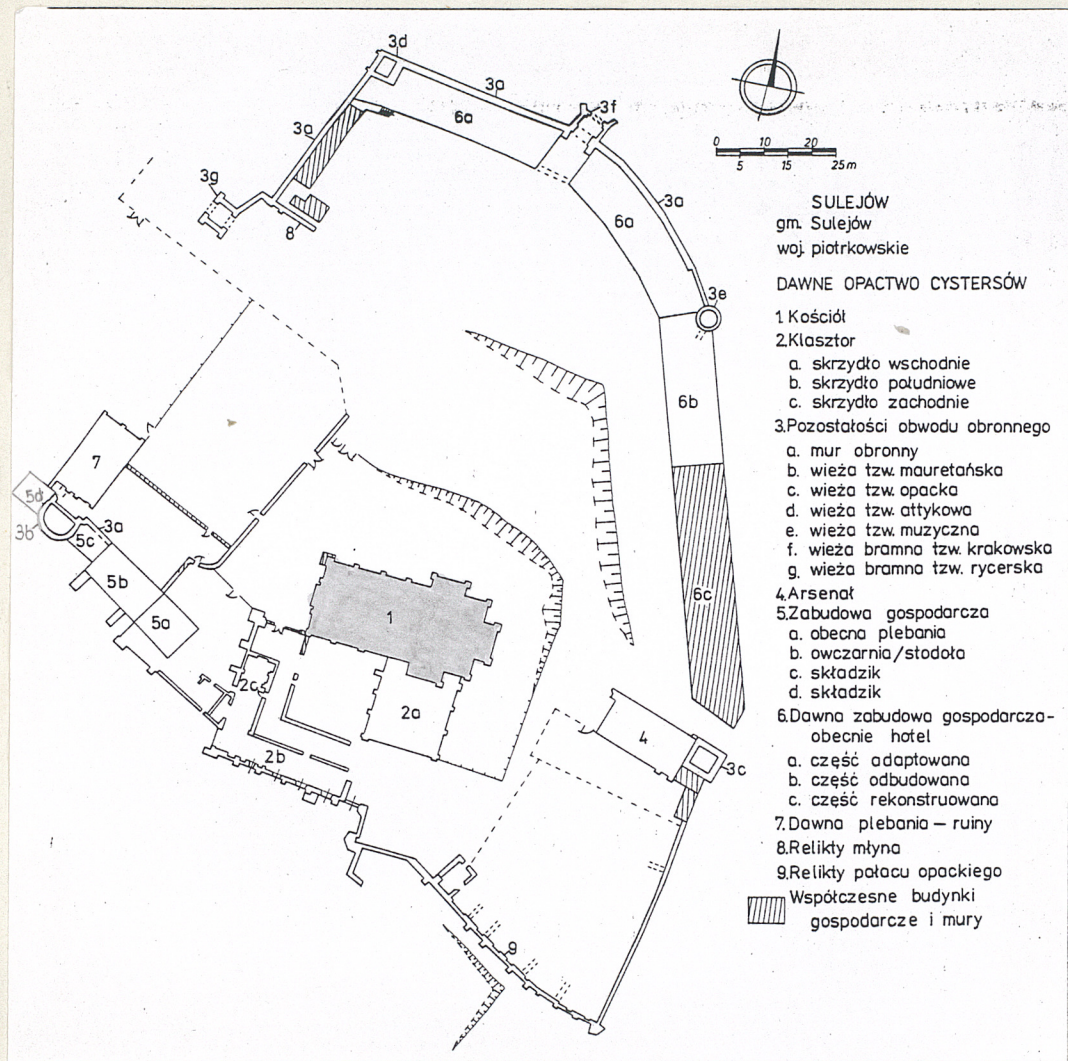
larki; pozostałe otwory okienne (w większości rekonstruowane) prostokątne, zamknięte półkoliście, obustronnie rozglifione, w części w metalowych ramach.
Rzut: kościół orientowany, nieznacznie odchylony od osi wschód-zachód, trójnawowy, filarowy z transeptem i prosto zamkniętym prezbiterium, ujętym po bokach przy transepcie dwoma prostokątnymi kaplicami. Korpus nawowy czteroprzęsłowy w systemie przechodzącym. Transept o jednoprzęsłowych ramionach, znacznie wysuniętych poza lico naw bocznych. Prezbiterium prostokątne, jednoprzęsłowe o szerokości równej z nawą główną. W zachodnim przęśle nawy głównej umieszczono chór muzyczny. Budynek oszkarpowany. Dostęp do kościoła zapewnia wejście w osi elewacji zachodniej. Kościół jest skomunikowany również z krużgankiem skrzydła wschodniego przejściem z przytranseptowego przęsła nawy południowej oraz z zakrystią przejściem z kaplicy południowej.
Bryła: kościół bazylikowy, trójnawowy, o nawie głównej, transepcie i prezbiterium równej wysokości, krytych dwuspadowymi dachami, nawy boczne i kaplice niższe, kryte dachami pulpitowymi. Na skrzyżowaniu dachów nawy głównej i transeptu wieżyczka na sygnaturkę. W północnym ramieniu transeptu oraz częściowo ściany nawy przylega niższy, kryty dwuspadowo budynek skrzydła klasztorowego.
Elewacje: z cokołem o gzymsie ukośnie profilowanym i z wałeczkowatym gzymsem podokapowym (bez ścian szczytowych), rozczłonkowane lizeno-szkarpami narożnymi i międzyokiennymi, nie-tynkowane; elewacja z a c h o d n i a: trójdzielna o środkowej części ujętej lizeno-szkarpami; na osi domek portalowy o trójkątnym zwieńczeniu mieszczącym czterouskokowy portal główny z trzema parami kolumn, zamknięty półkoliście archiwoltami i ozdobiony plecionką bordiurą (reliktem tympanonu), powyżej domku okrągłe okno z częściowo zachowanym maswerkiem, zwieńczenie stanowi tynekowany szczyt rozczłonkowany półkoliście zamkniętymi blendami, odsłonięte bazy kolumnienek, brak stopni, po bokach partii środkowej, na poziomie cokołu zamurowane wejścia do naw bocznych, nad północnym rzeźbione nadproże, powyżej cokołu rekonstruowane otwory okienne oraz półszczyty z ciosów piaskowca, kryjące dachy naw bocznych; narożnik północny ujęty w żelbetonową, licowaną ciosami piaskowca, przyporę, do narożnika południowego dostawiona od zachodu tynekowana przypora; elewacja p ó ł n o c n a: na odcinku nawy czteroosiowa o rozdzielonych lizeno-szkarpami otworach okiennych rekonstruowanych, tak w nawie głównej, jak i bocznej; transept zryzalitowany, zwieńczony trójkątnym, tynekowanym szczytem z blendami; w ścianie wtórne okno do krypty, blenda z figurą NMP oraz okulus, prezbiterium przesłonięte częściowo przez kaplicę, otwory okienne rekonstruowane; elewacja w s c h o d n i a: zamknięcie prezbiterium zwieńczone trójkątnym,

Janusz Pietrzak XI 1995

Wkładkę założył:

(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ w Piotrkowie Tryb.

2.

3.

1. Miejscowość SULEJÓW- PODKLASZTORZE	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ KLASZTORNY OO CYSTERSÓW ob. PARAFIALNY	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd opisu, fotografie
--	---	--

cd pkt 12

nową wieżyczkę na sygnaturkę, założono nową wieżbę, pokryto dach blachą. W tym czasie rozpoczęto również rozbiórkę przyległych od południa zabudowań klasztoru. W r. 1861 spięto ankrami mury kościoła. W r. 1876 zamurowano portal wiodący do krużganka wschodniego skrzydła klasztoru, portal ten następnie nieudolnie zrekonstruowano. W r. 1923 nastąpił kolejny pożar kościoła, po którym w latach 1923-26 wykonano: obecne szczyty dachu, nową wieżyczkę na sygnaturkę, nową wieżbę i pokrycie dachówką. Wtedy również w nawie południowej przebudowano sklepienie i re-romanizowano otwory okienne, a także zrekonstruowano okienka w nawach bocznych elewacji zachodniej i przebudowano sklepienie nawy północnej. Ponadto: rozebrano dostawione szkarpy przy elewacji północnej, przebudowano szczyt i zachodnią część górnej partii nawy południowej, przemalowano elewacje południową, cokoł na wszystkich elewacjach, uzupełniono fryz okapowy. Prace konserwatorskie prowadzone były w kościele w latach 1946-49, a nowy etap rozpoczął się po 1986 r. W międzyczasie przeprowadzono tu szereg działań badawczych, m.in. badania na obecność polichromii, badania archeologiczne. Sam kościół ze względu na stan techniczny wyłączono z użytkowania. Od r. 1986 parafię prowadzą cystersi z opactwa w Wąchocku.

cd pkt 13

tynkowanym szczytem z blendami, w ścianie trzy okna o obramieniach z guzami na archiwolcie oraz ponad nimi okrągłe okno, na północnej lizeno-szkarpie na wysokości ok. 9 m napis NICOL; ściany transeptu dołem przesłonięte przez kaplice, powyżej nich półkoliste otwory okienne oraz zamurowane nadproże pierwotnego okna; w ścianie kaplicy od północy tynkowana blenda, w kaplicy południowej okno; w ścianie południowego ramienia transeptu wykuto wręb na sklepienie oraz ślady tynku; elewacja p o ł u d n i o w a: na odcinku transeptu i przytranseptowego przeszła nawy bocznej przesłonięta przez relikwiarz wschodniego skrzydła klasztoru; w nawach otwory okienne w części zrekonstruowane, na poziomie nawy głównej ślady po likwidacji lizen; w przeszle przytranseptowym nawy portal wiodący do krużganka klasztorowego, dwukolumnowy, zamknięty archiwoltą z kapitelami kolumnienek przykrywającymi zachowane relikty tympanonu zdobione rozetami i dziewięcioramiennymi gwiazdami.

Wnętrze: częściowo niedostępne (remont); nawa główna równej wysokości z transeptem oraz równej szerokości i wysokości z prezbiterium, otwarta na niższe nawy boczne arkadami filarówymi o łukach półkolistych; nawy boczne i kaplice otwarte na transept arkadami o łukach zaokrąglonych; sklepienia krzyżowe w prezbiterium i krzyżowo-żebrowe w nawach, transepcie, i kaplicach, ostrołukowe o przeszłach wydzielonych gurtami wspartymi na głowicach półkolumn, nadwieszonych półkolumnach nałożonych na pilastry lub na filarach przyściennych. Spływy żebrowe podtrzymywane są przez wsporniki lub gzymsy impostowe filarów. W zachodniej części nawy głównej w partii powyżej arkad do naw bocznych trzy wąskie portaliki sugerujące istnienie niegdyś emporii zachodniej. Strefa okienna nawy głównej i transeptu oddzielona gzymsem. Okna za wyjątkiem okulusów w ścianach szczytowych i półokrągłych okien w ścianach wschodnich obu ramion transeptu wąskie, prostokątne, zamknięte półkoliście i dwustronnie rozglifione. W ścianie transeptu, prezbiterium i kaplic występują liczne szafki i pisanice. Detal kamieniarski z piaskowca: głowice koszykowe; wsporniki i zworniki z motywami roślinnymi, rozetami, plecionką; bazy ze szponami.

Wyposażenie: usunięte bądź zabezpieczone na czas remontu, m.in. rokokowe: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, stalle, ambona, wczesno-barokowe płaskorzeźby pomocnicze, liczne obrazy i epitafia.

Instalacje: elektryczna i odgromowa.

Wkładkę założył: Janusz Pietrzak XI 1995
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ w Piotrkowie Tryb.

1. Miejscowość

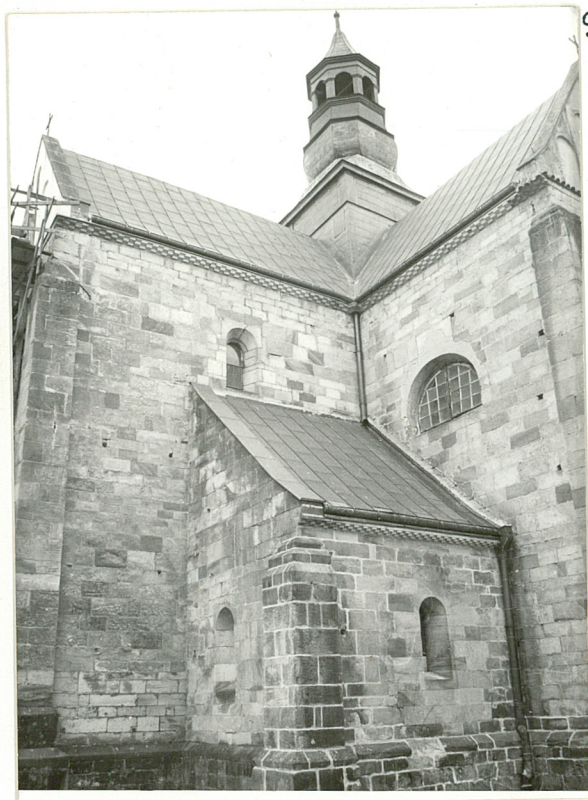
SULEJÓW-PODKLASZTORZE

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ KLASZTORNY
OO CYSTERSÓW ob. PARAFIALNY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie, spis fotografii

Wkładkę założył: Janusz Pietrzak XI 1995

(imię, nazwisko data)

Miejsce przechowywania negatywów:

PSOZ

w Piotrkowie Tryb.

12.

SPIS FOTOGRAFII:

1. elewacja zachodnia,
2. Widok od południowego-wschodu,
3. Fragment elewacji zachodniej,
4. Elewacja zachodnia,
5. Transept, ramię północne,
6. Widok od północnego-wschodu,
7. Nawa, elewacja północna,
8. Nawa, elewacja południowa,
9. Kaplica północna,
10. Kaplica południowa,
11. Przemurowanie okna w nawi północnej,
12. Portal w nawie południowej,
13. Widok od strony południowej.

13.